

GEDIMINAIČIŲ DINASTIJOS VAIDMUO ORGANIZUOJANT KARO VEIKSMUS LIETUVOS DIDŽIOJOJE KUNIGAİKŠTYSTĖJE XIV A.

Vytas Jankauskas
Vytauto Didžiojo universitetas

IVADAS

Siekiant geriau nušviesti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raidą nuo XIII a. pabaigos iki XV a., labai svarbu deramą dėmesį skirti dinastijos istorijai ir hierarchiniams santykiams. Ši problema daugialypė, nes aptariamojo laikotarpio šaltiniuose dažniausiai randama tik užuominų ir netiesioginių duomenų. Dėl to bandyti aiškintis, kokie buvo dinastijos narių santykiai struktūros viduje, dar sunkiau. Šiame darbe mėginama įvertinti dinastijos, kaip struktūros, poveikį XIII a. pab.–XIV a. rengiant karo veiksmus.

Edvardas Gudavičius, rašydamas apie ankstyvosios karinės demokratijos modelį, pabrėžė, kad rasti demokratijos apraiškų lietuvių kariaunose gana sunku. Taip pat tyrėjas ironiškai kalba ir apie iš plėšikavimo gyvenančią valstybę, tačiau nemenkina kariaunų vaidmens jos plėtros procese¹. Istoriografinė polemika, atrodo, yra įstrigusi aklavietėje, iš kurios galėtų išvesti tik papildomos žinios – nauji šaltiniai. Vis dėlto dėsningumai akivaizdžiai matyti stebint karo žygių intensyvumą². Lietuvos istoriografijoje Vytenio valdymo metai pripažinti kaip kokybinių pokyčių LDK karyboje laikotarpis. Teigiama, kad šis valdovas gali būti vadinamas paskutiniu Lietuvos vikingu³. Tuo metu stiprėjo lietuvių kavalerija, atsirado nuolatinių kariaunų, keitėsi valdovo vaidmuo kariuomenėje ir t. t.⁴ Tiesa, požymiai, pagal kuriuos sprendžiama apie šiuos pokyčius, nėra vien tik kalbamojo laikotarpio ypatumai, tačiau jie byloja apie ilgiau trunkančius procesus, todėl kalbėti apie aiškesnius

¹ Gudavičius E., *Mindaugas*, Vilnius, 1998, p. 98.

² Baranauskas T., *Lietuvos valstybės ištakos*, Vilnius, 2000, p. 172–178.

³ Gudavičius E., *Lietuvos istorija*: Nuo seniausių laikų iki 1569 metų, T. 1, Vilnius, 2000, p. 83.

⁴ Nikžentaitis A., *Nuo Daumanto iki Gedimino. Iki krikščioniškos Lietuvos visuomenės bruožai* // Acta historica Universitatis Klaipedensis, T. 5, Klaipėda, 1996, p. 44–45.

pasikeitimus ir struktūras veikiausiai yra per drąsu, juolab kad šaltiniotyros problemos kartais virsta bandymais atsakyti į labai svarbius klausimus⁵.

Lietuvos istoriografijoje Gedimainaičių dinastijos vaidmuo organizuojant karo veiksmus XIV–XV a. pradžioje nėra deramai įvertintas. Negalima teigti, jog istorikai šio klausimo vengia. Veikiau sakytume, kad ją užgožia kitos problemos. Dėl to turime daugybę darbų, kuriuose galima rasti vienokių ar kitokių pastabų mus dominančia tema, tačiau neiškeliančių pačios problemos. Vienintelis specialus tyrimas, kuriame konkrečiai kalbama apie Gedimainaičius vienos karo kampanijos metu, – Romo Batūros darbas, skirtas Kulikovo mūšio vadams⁶, tačiau ir jį panaudoti nėra paprasta, kadangi jame rašoma ne apie LDK vykusius procesus, o apie Maskvos didžiąją kunigaikštystę. XIV a. LDK mūšių istorija taip pat nėra deramai įvertinta. XIII a. didžiosios kautynės sulaukė savų tyrėjų, o XIV a. vykę kariniai susidūrimai liko nuošalyje. Išimtimi laikytinas Mėlynųjų Vandenių mūšis, kuriuo pakankamai domėtasi. Lietuvos istoriografijoje išskirtinas ir R. Batūros darbas kovoms su Aukso orda aptarti, kuriame Mėlynųjų Vandenių mūšiui skiriama daug dėmesio. Jį galima laikyti atskira studija⁷. Šiam klausimui daug dėmesio skyrė ir ukrainiečiai istorikai⁸, tačiau dinastija ir organizaciniai aspektai liko nuošalyje. Vis dėlto būtina pridurti, jog Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karo veiksmų organizavimo ir Gedimainaičių dinastijos narių vaidmens šiame procese klausimai nėra visiškai dingę iš istoriografijos. Tokių studijų yra, tačiau mus dominančiais aspektais jos gana fragmentiškos, kartais paremtos daugiau stereotipais, negu realiu požiūriu į šaltinius. Vienas tokių stereotipų – darnus Algirdo ir Kęstučio valdymas, jiems pasiskirsčius politines ir karines

---

⁵ Plg.: *ten pat*, p. 46. Šiuo atveju kalbama apie tendenciją įtraukti rutėnus (tekste – rusus) į LDK puolimus vakaruose. Kyla klausimas, ar tai, kad iki XIV a. vidurio rutėnai nėra dažnai minimi, yra šaltiniotyros problema, ar rutėnų integracijos padariniai? Pirmuoju atveju sugriūva visa struktūra.

⁶ **Batūra R.**, *Lietuvos karo vadai ir kariai 1380 m. Kulikovo mūšyje* // Karo archyvas, T. 19, Vilnius, 2004, p. 84–147.

⁷ **Batūra R.**, *Lietuva tautų kovoje prieš Aukso Ordą: Nuo Batu antplūdžio iki mūšio prie Mėlynųjų Vandenių*, Vilnius, 1975, p. 173–310.

⁸ *Синьоводська проблема в новітніх дослідженнях: Збірник статей*, Київ, 2005; **Шабульдо Ф. М.**, *Битва біля Синіх Вод 1362 р.: маловідомі та незнані аспекти* // Український історичний журнал, 1996, No. 2, с. 3 – 15; **Шабульдо Ф. М.**, *Синьоводська проблема: можливий спосіб її розв'язання. Історичні зошити*, Київ, 1998; **Вашук Д. П.** *Проблема входження Поділля до складу Великого князівства Литовського в другій половині XIV ст.: історіографічний аспект* // Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія і сучасність: Збірник наукових праць за підсумками міжнародної науково-практичної конференції, Кам'янець-Подільський, 2004, с. 40–42.

kryptis⁹, kartu kalbama ir apie brolišką pagalbą rengiant žygius¹⁰. Kai kurie istorikai čia išvelgia diarchijos požymių, tačiau tai jau kitas klausimas¹¹.

Visa tai verčia ieškoti atsakymo į klausimą – kaip funkcionavo dinastija rengiant karo veiksmus. Į jį atsakyti gana sunku, todėl tenka grįžti prie tų pačių istoriografijoje gerai žinomų šaltinių – metraščių, kronikų, aktų – ir bandyti juos skaityti dar kartą.

„SAUSUMOS VIKINGŲ“ LAIKOTARPIO PABAIGA

Žinių apie Gediminaičių giminės narius, gyvenusius iki Gedimino valdymo pradžios, nėra labai daug. Šiai giminei priskiriamas Butigeidis, Butvydas (Pukuveras) ir Vytenis, kurie turėjo būti valdovai, taip pat Vytenio sūnus Žvelgaitis. Apie Gediminaičių protėvį Skalmantą sužinome iš vėlyvo šaltinio, kur jis nurodomas kaip Andriaus ir Dimitrijaus Algirdaičių prosenelis, tačiau apie jo veiklą XIII a. nieko nerasta¹². Veikiausiai šiai giminei taip pat priklausė ir kunigaikštis, minimas Petro Dusburgiečio kronikoje, kalbant apie Pelužio išdavystę¹³. Gediminas suteikė vardą visai dinastijai. Todėl apie šios giminės narius, žinomus iki Gedimino, kalbėti kaip apie Gediminaičius ne taip lengva. Vis dėlto giminėje vykę procesai negalėjo nepaveikti vėlesnių dinastijos funkcionavimo ir hierarchizavimo procesų, todėl jų ignoruoti taip pat negalima. Tas pat pasakytina ir diskutuojant karo veiksmų organizavimo klausimais. Kadangi kalbant apie XIII–XIV a. sandūrą iškyla labai reikšminga šaltinių problema, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kuriamas vaizdas gana neaiškus.

Alvydas Nikžentaitis – vienas iš nedaugelio istorikų, bandžiusių apibrėžti kariuomenės vado padėties pokyčius XIII–XIV a. sandūroje. Pasak jo, jau XIII a. antrojoje pusėje valdovo ir kariuomenės vado funkcijos pradėjo išsiskirti. Šiam teiginiui iliustruoti jis pasitelkia Traidenio, kuris rėmėsi savo broliu Sirpučiu ir žiemgaliu Nemeisiu, pavyzdį¹⁴. Negalima svarstyti, jog valstybės susidarymas nepadarė įtakos funkcijų atsiskyrimo procesui, tačiau šio reiškinio užuomazgų matyti jau Mindaugo, kuris karo veiksmuose taip pat vengė daly-

⁹ Plg.: **Kučinskas A.**, *Kęstutis*, Vilnius, 1988, p. 198–201.

¹⁰ *Ten pat*, p. 200–202.

¹¹ **Гудавичюс Э.**, *По поводу так называемой диархии в Великом Княжестве Литовском* // Feodālisms Baltijas regionā, Rīga, 1985, c. 35–44.

¹² **Ochmański J.** *Dawna Litwa. Studia historyczne*, Olsztyn, 1968, s. 19–24.

¹³ **Petri de Dusburg**, *Chronicon terrae Prussiae*, ed. **M. Töppen** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 1, Leipzig, 1861, s. 149.

¹⁴ **Nikžentaitis A.**, *Nuo Daumanto iki Gedimino. Iki krikščioniškos Lietuvos visuomenės bruožai* // *Acta historica Universitatis Klaipedensis*, T. 5, Klaipėda, 1996, p. 45.

vauti ir garsėjo kaip ne itin sėkmingas karvedys, valdomoje Lietuvoje¹⁵. Todėl galėtume atkreipti dėmesį net kelis atvejus, kai jis kariuomenei vadovauti pavėdė savo giminaičiams ar aplinkos žmonėms. Todėl XIII–XIV a. sandūroje toks valdovo, kaip kariuomenės vado, aktyvumas atrodo gana keistas. Vis dėlto suabsoliutinti šio klausimo nederėtų. Tas pats Traidenis nevengė dalyvauti karo žygiuose, po jo valdęs kunigaikštis Domantas (Daumantas) taip pat buvo aktyvus, kol galiausiai žuvo prie Tverės 1285 metais¹⁶. Todėl įžvelgti šio laikotarpio valdovo ir vado funkcijų santykio didesnius pokyčius ganėtina sunku. Kalbant apie pirmuosius Gedimino giminės valdymo metus daugiau būtų galima pasakyti analizuojant konkrečią mums prieinamą šaltinių informaciją.

Pirmieji didieji šios giminės kunigaikščiai nerodė didelės iniciatyvos dalyvaujant karo veiksmuose. Pirmą kartą Butigeidis ir Butvydas minimi 1288 m., kai suteikė teritorinių nuolaidų Voluinei¹⁷. Neaišku, kokiomis aplinkybėmis tai įvyko, tačiau teritorinės nuolaidos nedaromos šiaip sau. Tam turėjo būti priežastų. 1290 m. Butigeidis dar kartą buvo paminėtas Livonijos krašto magistro laiške į Prūsiją, kuriame jis rašo, kad puls karaliaus Butigeidžio žemes¹⁸. Tokiu atveju šis kunigaikštis organizuojant karo veiksmus vėl lieka nuošalyje. Tačiau yra dar viena išlyga. 1289 m. Petras Dusburgietis aprašė anoniminio „Lietuvos karaliaus“ ir jo 8000 vyrų žygį į Sembą¹⁹. Neaišku, ar tai tikrai buvo Butigeidis. Labiausiai dėl anonimiškumo. Galbūt karaliumi vadinamas didžiojo kunigaikščio brolis ar sūnus, tačiau tas asmuo galėjo būti ir pats valdovas. Dėl kai kurių galimybių galima suabejoti, nes kronikininkas žinojo brolio, kaip ir sūnėno, vardą. Taigi didelė tikimybė, kad žygiui vadovavo pats Butigeidis, dingęs iš istorijos šaltinių po kelerių metų (veikiausiai miręs sava mirtimi, nes sostą perėmė jo brolis). Taigi akivaizdu, kad XIII a. pabaigoje valdovo vaidmuo ir dalyvavimas organizuojant karo žygius buvo labai svarbus.

Butvydo (Pukuvero) problema gana seniai aptarta²⁰ ir dėl jos naujausioje istoriografijoje beveik nekyla klausimų²¹. Pirmą kartą jis su broliu Butigeidžiu

---

¹⁵ **Baranauskas T.**, *Lietuvos valstybės ištakos*, Vilnius, 2000, p. 208–209.

¹⁶ **Dubonis A.**, *Traidenis: Monarcho valdžios atkūrimas Lietuvoje 1268–1282*, Vilnius, 2009, p. 71–79.

¹⁷ *Полное собрание русских летописей*, Т. 2: Ипатьевская летопись, СПб, 1843, с. 225.

¹⁸ *Preußisches Urkundenbuch*, Bd. 1, Hälfte 2, ed. **A. Seraphim**. Königsberg, 1909, Nr. 568, p. 355–356.

¹⁹ **Petri de Dusburg**, *Chronicon terrae Prussiae*, ed. **M. Töppen** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 1, Leipzig, 1861, s. 151–152.

²⁰ **Puzyna J.**, *Kim był i jak sie naprawdę nazywał Pukuwer ojciec Giedymina* // *Ateneum Wielnskie*, T. 10, 1935, s. 18–19.

²¹ **Гудавичюс Э.**, *По поводу так называемой диархии в Великом Кнежестве Литовском* // *Feodālisms Baltijas regionā, Rīga*, 1985, с. 36–37.

minimi, kai 1289 m. dalyvavo sprendžiant konfliktą su Voluine. Vėliau mes jį matome kaip pasyvų valdovą: 1292 m. Lietuvos karaliaus Pukuvero sūnus Vytenis įsiveržė į Kujavijos Brestą²², 1294 m. „Lietuvos karaliaus sūnus“ Vytenis užėmė Lenčicą²³. 1296 m. Vytenis jau įvardijamas Lietuvos karaliumi²⁴.

Istoriografijoje apie Butigeidį ir Butvydą nieko nerašoma apie smurtinį valdžios perėmimą. Kalbama apie funkcionavusią nuoseklią sistemą, kuri keičiantis valdovams užtikrino sklandų valdžios perdavimą²⁵. Tačiau tai neturi didelės reikšmės. Svarbiausia, kad per kelerius metus savo mirtimi mirė du broliai. Tai daug ką sako apie šios kartos, išeinančios iš istorijos arenos, situaciją, iškalbingai paaiškina, kodėl jie taip pasyviai elgėsi, kai reikėjo organizuoti karo veiksmus. 1289 m. Butigeidžio žygį reikėtų laikyti išimtimi. Taip pat negalima pamiršti ir to, kad jeigu Butigeidis ir Butvydas XIII a. devintojo dešimtmečio viduryje būtų sulaukę senatvės, veikiausiai nebūtų galėję įsitvirtinti valdžioje. Taigi akivaizdu, kad šie valdovai kaip karo vadai buvo pasyvūs. Butigeidžio aktyvumą galima būtų palyginti su Daumanto aktyvumu iki pat jo mirties, tačiau turėtume prisiminti ir E. Gudavičiaus pasvarstymus dėl pastarojo amžiaus, tačiau su tam tikra išlyga, nes žinome, kad Daumantas mirė per epidemiją²⁶.

Vis dėlto negalima tvirtinti, kad Butigeidžio ir Butvydo kartai karo veiksmams ir jų organizavimas buvo antraeiliai dalykai. Jų valdymo metu buvo tvirtinamas pasienis su Vokiečių ordinu (plg. Junigedos – Veliuonos pilies statyba). Taip pasyviai laukta karo veiksmų, tačiau ir tai buvo svarbu, siekiant išlaikyti teritorijos vientisumą ir apsaugoti valstybę. Be to, tuo metu funkcionavo gynybinės pilių sistemos, kurios dažniausiai padėdavo. Tačiau Butvydo pozicija, nors jis ir nedalyvavo karo veiksmuose, šiuo aspektu buvo aktyvi. 1292 m. būtent jis pasiuntė savo sūnų kariuoti į Lenkiją. Taigi, vis dėlto rūpinosi karo veiksmų organizavimu. Vadovauti pajėgoms buvo pavesta sūnui. Kiek kitaip atrodo kitas Vytenio žygis, surengtas dar Butvydai gyvam esant. Neaišku, ar jis vyko Butvydai žinant, ar ne, tačiau šis žygis buvo mažesnis ir jo tikslai buvo gerokai siauresni. Taip pat, jeigu palygintume Butigeidžio žygio į Sembą pajėgas su Vytenio žygio į Lenčicą pajėgomis, akivaizdu, kad jos skiriasi dešimtį kartų. Dėl to pastarasis labiau primena XIII a. pirmosios pusės kunigaikščių

²² **Petri de Dusburg**, *Chronicon terrae Prussiae*, ed. **M. Töppen** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 1, Leipzig, 1861, s. 155–156.

²³ *Ten pat*, p. 156–157.

²⁴ *Ten pat*, p. 163.

²⁵ Plg.: **Nikžentaitis A.**, *Gediminas*, Vilnius, 1989, p. 8–11.

²⁶ **Gudavičius E.**, *Mindaugas*, Vilnius, 1998, p. 149–150.

plėšiamuosius žygius²⁷, o ne valstybės politinių tikslų įgyvendinimo kampaniją. Peršasi mintis, jog Vytenis į 1294 m. žygį išvyko pasitelkęs asmeninę kariauną, o ne valstybės pajėgas ir veikė savo iniciatyva. Reikėtų pridurti, jog šios pajėgos buvo gana didelės, kas liudija Vytenio reikšmę dinastijos struktūroje. Šiame kontekste būtina paminėti ir pirmuosius Vytauto žygius, kuriuos jis atliko savarankiškai ir su gerokai mažesnėmis pajėgomis²⁸.

Dar vienas akivaizdus šio laikotarpio lietuvių, kartu ir dinastijos narių, karybos bruožas, nesusijęs su politinių valstybės interesų įgyvendinimo būdais, buvo paplitęs kraujo kerštas, kurio apraiškų įžvelgiame XIII a. pirmojoje pusėje²⁹. Tai iliustruojama ne itin patikimais pavyzdžiais, tačiau jų nepaisyti taip pat negalima. Istorikai sutaria, jog aukščiausią padėtį valstybėje po valdovo užėmė dinastijos nariai, pirmiausia – artimiausi gimainaičiai. Tuo remiantis galima gretinti du Petro Dusburgiečio aprašymus. Pirmasis, susijęs su Pelužio išdavyste, rašytas 1286–1288 m., tačiau tiksliai nedatuotas. Kitas epizodas sietinas veikiausiai su Butigeidžio įsiveržimu į Sembą 1289 metais. Tarp jų įsiterpė pasakojimai apie kelių ordino brolių, naujo Prūsijos žemės magistro išrinkimą, Ragainės ir Skalvių pilių pastatymą. Todėl šis pasakojimas, išmetus intarpus, gali pasirodyti gana išsamus: Pelužis pabėgo į Sembą, kur ieškojo paramos, nes jį buvo įžeidęs „nelyginant antrasis asmuo po Lietuvos karaliaus“. Pelužis paramą gavo Karaliaučiuje, grįžo į Lietuvą ir užpuolė nusigėrusius kunigaikščio svečius, kurie puotavo jo pilyje. Pilies savininką ir daugybę svečių nužudė, paėmė belaisvių ir apiplėšęs pilį pasitraukė. Lietuvos karalius (veikiausiai Butigeidis) su 8000 raitelių įsiveržė į Sembą ir per 14 dienų plėšdamas peržygiavo šią žemę³⁰. Šiuo požiūriu pasakojimas yra išbaigtas ir nuoseklus, tačiau lakoniškas, nes apie Butigeidžio įsiveržimą pateikiama nedaug žinių. Nerašoma, kaip didvyriškai broliai gynėsi, tik nurodoma, jog buvo nukauta 80 lietuvių (vis dėlto susidūrimų būta). Atrodo, žygis turėjo labai konkretų tikslą, nes nebuvo nei daug „krikščionių“ nužudyta, nei padaryta daug žalos plėšiant. O surinktos kariuomenės mastas įspūdingas. Veikiausiai Vokiečių ordino pasirinktas gynybos būdas nebuvo pats

---

²⁷ **Leonavičiūtė I.**, *Kariaunos vaidmuo kuriantis Lietuvos valstybei* // Lietuvos valstybė XII–XVIII a., Vilnius, 1997, p. 475–485; **Baranauskas T.**, *Lietuvos valstybės ištakos*, Vilnius, 2000, p. 172–178. Šioje polemikoje atsiskleidžia skirtingi požiūriai į kariaunų vaidmenį XIII a. Lietuvoje, pakankamai dėmesio skiriama ir plėšiamiesiems žygiams.

²⁸ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. **T. Hirsch** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 581.

²⁹ **Baronas D.**, *Lietuvių karybos bruožai XIII a. pradžioje* // Lietuvos valstybė XII–XVIII a., Vilnius, 1997, p. 494.

³⁰ **Petri de Dusburg**, *Chronicon terrae Prussiae*, ed. **M. Töppen** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 1, Leipzig, 1861, s. 149–152.

garbingiausias, jeigu toks smulkmenišką autorius kaip Petras Dusburgietis jo neprašo. Keršto siekis įžvelgiamas ir kituose šio laikotarpio karo veiksmuose. Matyt, neatsitiktinai Vytenis stengėsi sužinoti, kuris Vokiečių ordino riteris jį sužeidė³¹. Akivaizdu, jog šiuo atveju buvo reikšmingi asmeniniai motyvai.

Didysis kunigaikštis jau XIII a. galėjo pavesti karines užduotis atlikti savo giminaičiams. Tai akivaizdžiai matyti iš gana intensyvios Vytenio veiklos dar jo tėvui valdant Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Atrodo, tai ne tik leido įgyvendinant valstybės politinius siekius išnaudoti dinastijos narius, bet ir buvo naudinga naujoms kartoms. Antroje valdymo pusėje (1310 m.) ir didysis kunigaikštis Vytenis pasiuntė į Livoniją savo sūnų Žvelgaitį³². Ši žinia taip pat lakoniška, todėl Žvelgaičio žygio tikslai lieka neaiškūs. Žodžiai, jog kitais metais pats „karalius“ žygiavo, neleidžia šio žygio įsivaizduoti kaip plėšiamojo, nes sudaro kryptingos valstybinės politikos vaizdą.

Vytenis Lietuvos istoriografijoje pristatomas kaip geras ir aktyvus karo vadas. Jis dažnai rengė žygius į Prūsiją³³, įgijęs sąjungininkų galėjo nuosekliau veikti Livonijoje³⁴. Negalima pamiršti ir nuolatinio dėmesio Lenkijai³⁵. Apie Vytenio žygius į Rusios žemes šaltiniai tyli, tačiau tai nereiškia, jog jų nebuvo. Būtent Vytenio valdymo laikotarpiu susigrąžintas Polockas. Daugumai žygių Vytenis vadovavo pats, tačiau ne visiems. Kaip minėta, 1310 m. žygiui į Livoniją vadovavo jo sūnus Žvelgaitis. Apie kitus giminaičius kalbėti sunku, nors organizuojant gynybą jie tikrai dalyvavo. Nuo 1305 m. minima Gedimino pilis Žemaitijoje³⁶. Gedimino statusą dinastijoje iki Vytenio mirties analizavo Alvydas Nikžentaitis. Jo teigimu, 1305–1315 m. Gediminas buvo Vytenio submonarchas ir rengė Žemaitijos gynybą: Gedimino pilis tuo laikotarpiu buvo ne tik pagrindinė didžiojo kunigaikščio atrama Vokiečių ordino nuolat puolamoje Žemaitijoje – joje dažniausiai buvo rengiami karo žygiai. Tačiau Gediminas pats nedalyvavo žygiuose, o šią pareigą atlikti pavesdavo didžiūnams, atvykusiems iš „tikrosios“ Lietuvos³⁷. Ši hipotezė paremta diarchija, todėl ją reikėtų iš naujo patikrinti.

³¹ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 456.

³² *Die Annalen und das Necrologium von Ronnenburg*, hrsg. E. Streblke // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 145.

³³ Nikžentaitis A., *Vytenis* // Iš kur atėjome, Vilnius, 1988, p. 27.

³⁴ Varakauskas R., *Lietuvos ir Livonijos santykiai XIII–XVI a.*, Vilnius, 1982, p. 71.

³⁵ Ivinskis Z., *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius, 1991, p. 217.

³⁶ Petri de Dusburg, *Chronicon terrae Prussiae*, ed. M. Töppen // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 1, Leipzig, 1861, s. 170.

³⁷ Nikžentaitis A., *Gediminas*, Vilnius, 1989, p. 16–22.

Kaip pabrėžia ir pats Alvydas Nikžentaitis, Gediminas iki Vytenio mirties jokiuose šaltiniuose nėra minimas, o jo veikla Žemaitijoje sietina su submarcho statusu ir Gedimino pilimi. Tačiau jeigu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje diarchija neegzistavo, ar galima teigti, kad taip anksti buvo paskirtas didžiojo kunigaikščio vietininkas Žemaitijoje, kuris turėjo atlikti bent jau karines funkcijas? Todėl reikėtų grįžti prie šaltinių, remtis žiniomis, kurias mums paliko Petras Dusburgietis. Jis Gedimino pilį mini kelis kartus. Kaip išskirtinis gynybinis centras ji iškyla tik vieną kartą, būtent 1305 metais. Pasak kronikinko, vadovaujami Karaliaučiaus kontūro, 2000 raitelių įsiveržė į Pagraudės valsčių ir jį nusiaubė, o paskui nuo ryto iki pietų stovėjo prie Gedimino pilies. Apie jos puolimą nėra žinių, tik grįžtanti kariuomenė sunaikino paskui sekusį 20 lietuvių būrį³⁸. Reikia sutikti, jog pilis turėjo būti gerai įtvirtinta, o jos igula pakankamai stipri, jei tokios pajėgos nesiryžo jos pulti. Tačiau vėlesni kronikos aprašymai liudija, kad Gedimino pilis Žemaitijoje tapo gerokai mažesnių karinių jėgų puolimo objektu ir patyrė gana žymių nuostolių³⁹. Tai galima aiškinti prielaida, jog pilis buvo pastatyta maždaug 1305 m.⁴⁰, o Vokiečių ordinas ją puolė, kai ten buvo sutrauktos didelės pajėgos. Veikiausiai joje galėjo būti ir pats Gediminas. Tačiau vėliau jis Žemaitijos įvykiuose neminimas. Tai stebina, kadangi Gediminas apibūdinamas kaip geras karvedys, nors šioje srityje ir nebuvęs veiklus⁴¹. Susidaro įspūdis, jog Gediminas Žemaitijoje veikė epizodiškai, nes kitaip sunku paaiškinti, kaip toks karo vadas galėjo visą iniciatyvą karo metu perleisti didžiūnams, pasilikdamas sau tik administravimo funkcijas. Gal tik žemaičių nuraminimo akcijai įvykdyti ir centrai sukurti Gediminas retkarčiais buvo siunčiamas į Žemaitiją? Kad taip ir buvo, galima spręsti ir iš kitų žinių. Atrodo, jog 1306 m., Sembos vaitui surengus žygį į Lietuvą, buvo puolama Žemaitija. Pats karalius ėmė juos persekioti⁴². Matyt, Vytenis, kiek buvo įmanoma, asmeniškai stengėsi rūpintis Žemaitijos gynyba.

Vytenio, kaip karo vado, aktyvumas, nepaisant nesėkmių žygiuose, akivaizdus. Jis į karo veiksmų rengimo procesą visiškai neįtraukė savo giminaičių. Šaltiniai, be Vytenio, nemini jokių kitų asmenų, tik kariuomenę. Sunku patikėti, jog Vytenis nė viename iš savo žygių giminaičiais nesirėmė. Tačiau tai, kad šaltiniai

---

³⁸ **Petri de Dusburg**, *Chronicon terrae Prussiae*, ed. **M. Töppen** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 1, Leipzig, 1861, s. 170.

³⁹ *Ten pat*, p. 183; 189; 190; 193; 217.

⁴⁰ **Nikžentaitis A.**, *Nuo Daumanto iki Gedimino. Iki krikščioniškos Lietuvos visuomenės bruožai* // *Acta historica Universitatis Klaipedensis*, T. 5, Klaipėda, 1996, p. 63.

⁴¹ **Nikžentaitis A.**, *Gediminas*, Vilnius, 1989, p. 92–94.

⁴² **Petri de Dusburg**, *Chronicon terrae Prussiae*, ed. **M. Töppen** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 1, Leipzig, 1861, s. 171–172.

apie juos tyli, rodo, jog jie nebuvo itin svarbūs. Kartu reikia pridurti – kartais vieniems ar kitiems karo veiksams vadovauti buvo patikima artimiausiems giminaičiams, ką liudija Žvelgaičio žygis į Livoniją ar Gedimino epizodas Žemaitijoje, nors procesai ir buvo skirtingi. Vytenio valdymo laikotarpiu didžiajam kunigaikščiui buvo svarbu karo žygiuose pačiam dalyvauti, o neišplėtotos valstybės komunikacijos leido tai daryti. Periferija buvo pavaldinių, bet ne dinastijos narių rankose. Kaip ir visas karybos procesas. Vytenio valdymo laikotarpio šaltiniuose nėra nė vienos žinutės apie tai, kad karalius žygiavo su savo broliais. Ir tai, atrodo, mažiausiai keista. Jau Vytenio įpėdiniui Gediminui, siekiant kuo geriau pasirengti karo veiksams, reikėjo ieškoti kitokių sprendimų.

POKYČIAI GEDIMINO VALDYMO LAIKOTARPIU

Gedimino apibūdinimas istoriografijoje jau nusistovėjęs. Visų pirma pabrėžiama, jog jis buvęs geras diplomatas, gebėjęs įvertinti riziką, pasinaudoti prieš silpnumą ir dinastinės diplomatijos teikiamomis galimybėmis, kas leido plėsti valstybę, sudaryti patikimas sąjungas su artimiausiais kaimynais⁴³. Nors Gediminas pirmiausia įvertinamas kaip diplomatas, nepamiršti ir jo karybos gebėjimai. Tačiau apibūdinant Gediminą kaip karo vadą pabrėžiama, kad šis valdovas neišnaudojo savo potencialo, o karo žygiai jam buvo tam tikra diplomatinė priemonė. Gediminas juose dalyvaudavo tada, kai reikėjo pademonstruoti savo galimybes – suteikti pagalbą sąjungininkams⁴⁴.

Gedimino laikais pradėjo itin aiškiai išsiskirti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovo ir karo vado funkcijos. Nors šis procesas nebuvo naujas, jo ištakų galima ieškoti dar XIII a. Lietuvos visuomenėje⁴⁵. Tačiau Gedimino kaip karo vado pasyvi laikysena, palyginti su Vytenio kariniu aktyvumu, itin skiriasi. Reikia pripažinti istoriografinę tiesą, kad Gediminas visų pirma buvo diplomatas. Jo veiklos rezultatas – nuosekli valstybės plėtra į Rusiją, dėl ko Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės struktūra darėsi vis sudėtingesnė. Buvo siekiama ne tik suvienyti aplinkines žemes, bet ir patenkinti dinastijos interesus⁴⁶. Dėl to neišvengiamai keitėsi karinė organizacija, pirmiausiai siekiant kiek įmanoma panaudoti didžiulius dinastijos išteklius.

⁴³ Rowell S. C., *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 93–101.

⁴⁴ Nikžentaitis A., *Gediminas*, Vilnius, 1989, p. 94.

⁴⁵ Nikžentaitis A., *XIII–XV a. lietuvių kariuomenės bruožai (organizacija, taktika, papročiai) // Karo archyvas*, T. 13, 1992, p. 21–22.

⁴⁶ Norkus Z., *Nepasiskelbustoji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2009, p. 243.

Žinių apie Gedimino karinių veiksmų organizavimo ypatumus, palyginti su Vytenio laikų kariniais veiksmais, išliko pakankamai. Kaip minėta, karo veiksmų metu pradėjo kisti valdovo vaidmuo. Didysis kunigaikštis nebeprivalėjo nuolat dalyvauti karo žygiuose, dažniausiai jis pasilikdavo organizatoriaus vaidmenį, sprendžiant iš to, kaip nuosekliai buvo planuojami žygiai, kurie tenkino nebe kariaunų plėšikiškus užmojus, bet buvo valstybės konkrečios užsienio ir santykių su kaimynais politikos ir siekių išraiška⁴⁷.

Gediminas pradėjo nuosekliai remtis savo artimiausiais giminaičiais. Tai matoma jau pirmaisiais jo valdymo dešimtmečiais, nors procesas tęsėsi ir keičiantis kartoms. Ypač tai aktualu buvo didelio masto operacijose. Tokia operacija laikytinas ir jo žygis į Pietvakarių Rusiją, kuris pakeitė regiono geopolitinę situaciją, žinomas iš Lietuvos metraštinės tradicijos. Nors turime „istorinės tradicijos“ apnašomis padengtą pasakojimą⁴⁸, kiti šaltiniai taip pat suteikia papildomų duomenų. Istoriografijoje sutariama, kad Gediminas tokio masto kampaniją galėjo surengti tik užtikrinęs savo valstybės saugumą. Jis sutelkė dideles pajėgas ir įsiveržė pirmiausia į Voluinės žemę, vėliau – į Kijevą. Realių dinastinių ir valstybinių laimėjimų Voluinėje Gediminas nepasiekė, tam prielaidos atsirado vėliau⁴⁹, tačiau žygio į Kijevą rezultatai buvo svaresni – Gediminas šioje kunigaikštystėje paliko savo vietininką. Sprendžiant iš to, jog Kijevo kunigaikštis buvo Gedimino brolis Teodoras⁵⁰ (Algimantas Mindaugaitis geriausiu atveju galėjo būti jo aplinkos asmuo, nors tikimybė didesnė, kad jis dalyvavo žygyje jau valdant Algirdui, kai šioje žemėje „pasodino“ savo sūnų Vladimira). Gediminas į karo žygius pradeda įtraukti savo brolius. Ši prielaida tampa dar realesnė išanalizavus Hermano Vartbergės pasakojimą apie Gedimino įsiveržimą į Livoniją 1329 m., kuriame aiškiai pasakoma, jog karo žygyje dalyvavo lietuvių „karalius“ ir du jo broliai⁵¹. Čia jau nedviprasmiškai kalbama apie tai, kad Gediminas stengiasi į karo žygius įtraukti dinastiją, nes teritorijos plėtra pirmiausia buvo naudinga jos nariams.

Gediminas pradėjo nuosekliai tvarkyti valstybės periferijos klausimus. Jos valdymą, taip pat ir gynybą, buvo siekiama padaryti efektyvesnį. Vienas ryškiausių tokių pastangų pavyzdžių – Polocko kunigaikštystės valdymas ir

---

⁴⁷ Rowell S. C., *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 88–93.

⁴⁸ Jاسas R., *Bychovco kronika ir jos kilmė* // Lietuvos metraštis: Bychovco kronika, Vilnius, 1971, p. 8–10.

⁴⁹ Plg.: Tęgowski J., *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, s. 335–336.

⁵⁰ Batūra R., *Lietuva tautų kovoje prieš Aukso Ordą: Nuo Batu antplūdžio iki mūsų prie Mėlynųjų Vandenių*, Vilnius, 1975, p. 186–200.

⁵¹ Hermani de Wartberge, *Chronicon Livoniae*, hrsg. E. Streblke // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 63–65.

gynybos organizavimas. Nors Polockas tapo Vyteniui pavaldus gana anksti⁵², nepanašu, kad į šios kunigaikštystės reikalus jis būtų labai kišęsis. Atrodo, kunigaikštystė tvarkėsi gana savarankiškai. Tai galima suprasti iš Polocko vyskupo Jakovo laiško Rygos arkivyskupui⁵³. Gedimino valdymo laikotarpiu Polocko kunigaikštis buvo jo brolis Vainius⁵⁴. Tuo pat metu iškyla dar viena ryški figūra – Žemaitijoje veikęs „karalius“ Margiris. Manoma, jog tai galėjo būti Gedimino brolis⁵⁵, tačiau yra teigiančių, jog Margiris nebuvo toks artimas valdovo giminaitis⁵⁶. Hermano Vartbergės kronikos žinios ir išskirtinis jo statusas, priešingai negu Vytenio laikais veikusių kelių didžiūnų, leidžia pirmąją nuomonę laikyti artesne tiesai, o tai tik dar kartą patvirtina, jog valstybės periferija Gedimino laikais tapo itin svarbi, nes valdžia ten buvo perleista artimiausiems valdovo giminaičiams. Jis stengėsi į karybos ir administracijos reikalus įtraukti ne tik savo brolius, bet ir sūnus. Tiesa, šis procesas tapo matomas tik paskutiniame Gedimino valdymo dešimtmetyje. Pirmiausiai minimas Narimantas, kurį tėvas 1333 m. išsiuntė į Didįjį Naugardą⁵⁷. Kokiu tikslu į Naugardą ir Pskovą vykdavo lietuviai kunigaikščiai, išsamiai yra aprašęs S. C. Rowellas. Pirmiausia jie turėjo rūpintis karybos reikalais, gynyba. Lietuvių kunigaikščių, kurie netenkindavo šių poreikių, paslaugų buvo atsisakoma⁵⁸. Išvykdamas iš Naugardo Narimantas vietoj savęs paliko sūnų Aleksandrą⁵⁹. Gali būti, jog tai sietina su tuo, jog Narimantas gavo Polocko kunigaikštystę: 1338 m. jis Polocko vardu sudarė sutartį su Livonija⁶⁰. Sunku įsivaizduoti, kad Narimantas gana jauną sūnų būtų palikęs be didžiojo kunigaikščio žinios. Atrodo, Gediminas į karo veiksmus įtraukė ne tik savo sūnus, bet ir anūkus. 1337 m. epizodas prie Bajerburgo, kur žuvo „Trakų karalius“, taip pat daug ką pasako apie Gedimino santykius su giminaičiais, veikiausiai sūnumi. Vygandas Marburgietis, pasakodamas apie žygį, mini ir patį Gediminą, tačiau jį aiškiai skiria nuo „Trakų

⁵² Pašuta V., *Lietuvos valstybės susidarymas*, Vilnius, 1971, p. 295.

⁵³ *Полоцкие грамоты XIII – начала XVI вв.*, состав. А. Л. Хорошкевич, Т. 1, М., 1978, с. 37–38.

⁵⁴ *Новгородская первая летопись старшего и младшего извода*, М.–Л., 1950, с. 98.

⁵⁵ Nikžentaitis A., *Gediminas*, Vilnius, 1989, p. 9–11.

⁵⁶ Rowell S. C., *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 256.

⁵⁷ *Новгородская первая летопись старшего и младшего извода*, М.–Л., 1950, с. 345–346.

⁵⁸ Rowell S. C., *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 253–254.

⁵⁹ Tęgowski J., *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, s. 28.

⁶⁰ *Полоцкие грамоты XIII – начала XVI вв.*, состав. А. Л. Хорошкевич, Т. 1, М., 1978, с. 39–41.

karaliaus“, kuriuo laikytas aštuntasis didžiojo kunigaikščio sūnus Vytautas⁶¹. Kiek šis spėjimas teisingas, kitas klausimas, tačiau tai, kad „Trakų karalius“ buvo artimas Gedimino giminaitis, o gal ir sūnus, neabejotina.

Šaltiniuose gana daug žinių ir apie Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvusias Gedimino sūnų valdas: 1338 m. Narimantas valdė Polocką, Algirdas – Vitebską⁶², po 1337 m. įvykių prie Bajerburgo Kęstutis gavo Trakus⁶³. Dėl Manvydo valdų Kernavėje ir Slonime ir Karijoto žemių Naugarduke neaišku⁶⁴, tačiau galima daryti prielaidą, kad jos galėjo būti perduotos valdyti Gedimino valdymo pabaigoje. Jaunučio padėtis tuo metu taip pat neaiški. Veikiausiai kažkokią nedidelę valdą jis turėjo etninėje Lietuvoje, o gal gyveno tėvo dvare. Šis klausimas lieka atviras. Akivaizdu, jog šie žingsniai žengti ne tik įpėdinių interesams patenkinti⁶⁵, bet ir siekiant tobulinti valstybės administravimą, taip pat geriau organizuoti jos gynybą. Toliausiai nuo valstybės centro buvęs sūnus Liubartas po Boleslovo – Jurgio II – mirties aktyviai veikė Voluinėje, neilgai buvo įsitvirtinęs jo valdytoje teritorijoje⁶⁶. Atrodo, kad nei tėvui, nei broliams šioje situacijoje įsikišti nereikėjo, ir Liubartas susitvarkė su savo pajėgomis.

Gedimino sukurta sistema, turėjusi patenkinti įpėdinių ambicijas, funkcionavo neilgai⁶⁷. Net po jo mirties ji nesugriuvo, tiesiog buvo pertvarkyta, nes netenkino įpėdinių interesų, neužtikrino stabilių hierarchinių santykių. Tai akivaizdžiai atsiskleidžia analizuojant 1342 m. įvykius.

Livonijos ordinas puolė Pskovo žemę. Pskoviečiai, nesulaukę pagalbos Naugarde, kreipėsi į tradicinius savo sąjungininkus lietuvius, konkrečiai – į Vitebsko kunigaikštį Algirdą. Šis neatsisakė padėti. Iš aprašymo galima spręsti, kad paramos kampanija buvo organizuota itin plačiai – be Algirdo,

---

⁶¹ **Nikžentaitis A.**, *Gediminas*, Vilnius, 1989, p. 13–15.

⁶² **Napiersky K. E.**, *Russisch-livländische Urkunden*, St. Petersburg, 1868, p. 69; *Liv.-Esth.- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten*, Hrsg. von **F. G. Bunge**, Bd. 2, Reval, 1855, sp. 333.

⁶³ **Gudavičius E.**, *Lietuvos valstybės struktūra Gedimino laikais* // *Metai*, Nr. 1, Vilnius, 1992, p. 125.

⁶⁴ *Полное собрание русских летописей*, Т. 35: *Летописи белорусско-литовские*, М., 1980, с. 61.

⁶⁵ **Norkus Z.**, *Nepasiskelbusioji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2009, p. 243.

⁶⁶ **Шабульдо Ф. М.**, *Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского*, Киев, 1987, с. 37–40.

⁶⁷ **Rowell S. C.**, *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 298–306.

žygyje dalyvavo Trakų kunigaikštis Kęstutis ir dar keli dinastijos nariai⁶⁸. Istoriografijoje atmetama didžiojo kunigaikščio Jaunučio vadovavimo galimybė ir abejojama, jog jis apskritai sankcionavo šį žygį⁶⁹. Iš aprašymo aiškėja, kad vadovavo Algirdas. Pirmiausia jis išsiuntė kunigaikštį Jurgį Vytautaitį, kuris apibūdinamas kaip Algirdo karvedys⁷⁰. Neaišku, ar jis priklausė dinastijai, tačiau tokių prielaidų esama⁷¹. Žinoma, kad su Algirdu ir Kęstučiu žygyje dalyvavo ir Liubka, Gedimino brolio Vainiaus, Polocko kunigaikščio, sūnus (šiose kovose jis ir žuvo). Metraštininkas nurodo, kad Liubkos žūtis daug skausmo sukėlė Algirdui ir Kęstučiui, taip pat kitiems kunigaikščiams⁷². Iš to galima spręsti, jog šiame žygyje dalyvavo didesnės pajėgos, nors smulkiau jos ir neskirstomos. Iš „kitų kunigaikščių“ pirmiausiai galime išskirti Andrių Algirdaitį, kuris minimas aprašyme, nes vėliau buvo paliktas Pskove vietininku⁷³. Tačiau tikėtina, kad čia galėjo būti ir daugiau Algirdo ir Kęstučio palikuonių, galbūt net kuris nors brolis (nors abejotina, veikiausiai metraštininkas būtų tokias detales paminėjęs). Vis dėlto akivaizdu viena – Pskovo žemėje esanti lietuvių kariuomenė buvo gana didelė, todėl Algirdui nebuvo sunku ją išskaidyti dalimis: Jurgis Vytautaitis su nedidele kariauna buvo pasiųstas į Naugardą (tačiau jis, susidūręs su vokiečiais, užsidarė Izborske), Liubka Vainaitis, atsitraukęs nuo Algirdo, kovoje su sargybiniu vokiečių pulku žuvo. Tačiau nepaisant to, jog dinastijos nariai galėjo gana laisvai disponuoti nedideliais būriais, pagrindinės pajėgos vis dėlto buvo sutelktos⁷⁴.

Tai, kad buvo apeitas didysis kunigaikštis Jaunutis, ir žygio mastas rodo, jog dinastinė struktūra rengiant karo žygius tinkamai neveikė. Kęstučio parama Algirdui liudija, jog didysis kunigaikštis šioje srityje buvo praradęs iniciatyvą, o pats žygis atskleidžia Algirdo padėtį valstybėje. Dar Gedimi-

⁶⁸ *Полное собрание русских летописей*, Т. 4: Новгородская 4-я и Псковская 1-я летописи, СПб, 1848, с. 56.

⁶⁹ Rowell S. C., *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 302–303.

⁷⁰ *Полное собрание русских летописей*, Т. 4: Новгородская 4-я и Псковская 1-я летописи, СПб, 1848, с. 56.

⁷¹ Tęgowski J., *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, s. 45–46. Šiai nuomonei oponuoja Rowell S. C., *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 299.

⁷² *Полное собрание русских летописей*, Т. 4: Новгородская 4-я и Псковская 1-я летописи, СПб, 1848, с. 56.

⁷³ *Полное собрание русских летописей*, Т. 5: Псковская 2-я и Софийская 1-я летописи, СПб, 1851, с. 224.

⁷⁴ *Полное собрание русских летописей*, Т. 4: Новгородская 4-я и Псковская 1-я летописи. СПб, 1848, с. 55–57.

no „testamente“ nurodoma, kad Polocko kunigaikščiu 1338 m. buvęs Nari-
mantas gavo Pinską, nors „testamente“ Polockas nefigūruoja ir kunigaikščio
klausimas iki Andriaus Algirdaičio paskyrimo ten yra atviras⁷⁵. Tačiau Al-
girdo įtaka šioje žemėje abejonių nekelia. Tai rodo Liubkos Vainaičio da-
lyvavimas karo kampanijoje. Metraštininkas neatsitiktinai Algirdą sieja su
Polocku. Jis ten galėjo turėti kažkokių valdų, paveldėtų iš tėvo, panašiai kaip
Karijotaičiai, kurie vėliau disponavo valdomis Naugarduko kunigaikštystėje,
nors žinomi ir kiti Naugarduko kunigaikščiai⁷⁶. Galbūt Jurgį Vytautaitį taip
pat reikėtų sieti su Polocku? Akivaizdu tik tai, jog šis kunigaikštis turėjo
veikti Rusios žemėse, ką rodo jo krikšto vardas. Žygio užmojai ir rezultatai
buvo naudingiausi Algirdui, kuris sutvirtino autoritetą Pskove ir, siekdamas
užtikrinti dinastijos interesus, paliko ten savo sūnų. Kartu reikėtų pabrėžti,
kad Algirdo prerogatyvos LDK buvo platesnės, negu atskleidžia Gedimino
„testamentas“: jis disponavo ne tik palikimu – Krėvos ir Vitebsko kunigaikšt-
ystėmis, bet ir darė įtaką rytinėms LDK pasienio žemėms, tokioms kaip Po-
lockas. Būtent ši įtaka po Gedimino mirties pažeidė dinastijos pusiausvyrą ir
išryškino Algirdo interesus LDK rytuose. Jaunutis, kaip LDK valdovas, taip
ir nebesiėmė organizuoti karo veiksmų⁷⁷, o tai rodo, kad jo valdžia silpo. To
padariniu laikytinas ir 1345 m. perversmas. Nors grindžiant šį pastebėjimą
taip pat reikėtų padaryti išlygų. 1343 m. Livonijos ir Pskovo konfliktas toliau
tęsėsi. Į Pskovo žemę įsibrovė Livonijos ordino kariuomenė, kuriai vadovavo
krašto magistras Burhardas. Tuo puikiai pasinaudojo Algirdas ir Kęstutis,
kurie tuo metu įsiveržė į Livoniją ir trimis kryptimis nužygiavo plėšdami apy-
linkes⁷⁸. Jeigu du vadai aiškūs, kyla klausimas, kas buvo trečiasis. Ar tai ga-
lėjo būti Jaunutis? Šis klausimas akivaizdžiai liudija šaltiniotyros problemas
ir neleidžia daryti griežtų išvadų.

Vis dėlto 1345 m. perversmo, šamokso prieš Jaunutį, padariniai akivaizdūs:
Gedimino sukurta teritorinė ir hierarchinė dinastijos sistema buvo pertvarkyta,
dėl to pasikeitė ir jos pobūdis. Priešingai negu buvo numatyta Gedimino, didysis
kunigaikštis pirmiausia turėjo remtis ne dinastijos nariais (kaip buvo Jaunučio
atveju, tiesa, nesėkmingai), o karine galia. Algirdui užvaldžius Vilnių, didžiajam
kunigaikščiu karine galia ir įtaka dinastijoje niekas nebegalėjo prilygti.

---

⁷⁵ *Полное собрание русских летописей*, Т. 35: Летописи белорусско-литовские, М., 1980, с. 61.

⁷⁶ Plg.: **Tęgowski J.**, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, s. 201.

⁷⁷ **Rowell S. C.**, *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, p. 302.

⁷⁸ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. **T. Hirsch** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 501–502.

DINASTIJOS PLĖTROS LAIKOTARPIS IR GEDIMINO SISTEMOS ŽLUGIMAS (1345–1383 M.)

Įsitvirtinant valdžioje Algirdui pirmiausia reikėjo nustatyti santykius su kitais dinastijos nariais. Išskirtinėje pozicijoje šiuo atveju atsidūrė Kęstutis, sąmokso prieš Jaunutį vykdytojas. Su tuo Algirdui teko susitaikyti. O kiti broliai buvo priversti Algirdui paklusti. Nesusitaikę su pasikeitusia padėtimi Jaunutis ir Narimantas pabėgo ieškoti paramos: pirmasis – į Maskvą, antrasis – pas totorius⁷⁹. Tačiau apčiuopiamų rezultatų nepasiekę buvo priversti grįžti į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę ir paklusti Algirdui.

Algirdas taip pat turėjo atkreipti dėmesį į ryšius su periferija, nes valstybė, kartu ir jos įtaka, labai išsiplėtė: Kijevo santykiai su Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu tuo metu buvo neaiškūs, nors ten ir valdė Algirdo dėdė Teodoras⁸⁰, Pskove taip pat „sėdėjo“ Lietuvos kunigaikščiai⁸¹. Jau artėjo Vokiečių ordino krizės pabaiga, tačiau santykiai su Lenkija dėl Pietvakarių Rusios žemių buvo neapibrėžti, o su Maskva ir totoriais – nepastovūs. Šiame kontekste ir reikėtų analizuoti didžiojo kunigaikščio veiksmus telkiant dinastijos narius kariniams reikalams spręsti.

Algirdas, organizuodamas krašto gynybą, veikė aktyviai. Vakarų kryptimi 1345–1348 m. kartu su Kęstučiu buvo rengiami žygiai tiek į Prūsiją⁸², tiek į Livoniją⁸³, nuo 1347 m. juose dalyvavo ir Narimantas⁸⁴. Ne mažiau Algirdui buvo svarbi ir Rytų kryptis. 1346 m. jis su savo broliais ir visomis Lietuvos pajėgomis įsiveržė į Naugardo žemę⁸⁵. Neaišku, kas buvo tie broliai, pirmiausia turbūt Kęstutis, galbūt dar Manvydas ir Karijotas. Vis dėlto toliau dinastiją telkti sutrukdė 1348 m. prie Strėvos patirtas pralaimėjimas.

Sprendžiant iš Vygando Marburgiečio aprašymo, Algirdas gana greitai galėjo surinkti didelę LDK kariuomenę ne tik iš lietuvių, bet ir iš Rusios

⁷⁹ *Полное собрание русских летописей*, Т. 4: Новгородская 4-я и Псковская 1-я летописи. СПб, 1848, с. 57.

⁸⁰ **Jankauskas V.**, *Kijevo žemės statusas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV–XV amžiai)* // Darbai ir dienos, T. 44, Kaunas, 2005, p. 85.

⁸¹ *Новгородская первая летопись старшего и младшего извода*, М.–Л., 1950, с. 354.

⁸² *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. **T. Hirsch** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 508–514.

⁸³ **Hermani de Wartberge**, *Chronicon Livoniae*, hrsg. **E. Streblke** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 72–75.

⁸⁴ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. **T. Hirsch** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 508. (Kad Narimantas dalyvavo, žinoma iš Kasparo Šiuco darbo.)

⁸⁵ *Новгородская первая летопись старшего и младшего извода*, М.–Л., 1950, с. 358–359.

žemių. Tiesa, nurodomos ir tos žemės, kurios tuo metu LDK nepriklausė (Smolenskas) ir dėl kurių dalyvavimo galima būtų abejoti (Vladimiras), tačiau tai tik dar kartą rodo, kaip veiksmingai Algirdas galėjo disponuoti Rusios pajėgomis⁸⁶. Jis šiame žygyje sutelkė didžiąją dalį dinastijos pajėgų, ir tai užfiksuota šaltiniuose. Hermanas Vartbergė nurodo, kad Strėvos mūšyje žuvo Algirdo brolis Narimantas⁸⁷, o Motiejaus Nojenburgiečio kronikoje rašoma, jog ten galvas padėjo du Algirdo broliai⁸⁸. Spėjama, kad antrasis galėjo būti Manvydas⁸⁹. Tai, atrodo, logiška dėl kelių priežasčių. Pirma, Manvydas daugiau niekur neminimas, išskyrus Gedimino „testamentą“ – veikiausiai jis netrukus mirė. Kita priežastis yra tai, jog Algirdui renkant pajėgas iš Rusios vargu ar brolis, valdęs dalį etninių lietuvių žemių (Kernavės kunigaikštystę), galėjo likti nuošalyje rengiant tokio masto žygį. Beje, kiti Gedimino sūnūs veikė ir vėlesniais laikais, todėl toks paaiškinimas visiškai argumentuotas.

Strėvos mūšio padariniai vertinami įvairiai pirmiausia dėl pakitusio karinio LDK potencialo. Abejojama, ar ten patirtas pralaimėjimas buvo toks skaudus, kaip rašoma šaltiniuose. Akivaizdu viena – kurį laiką Algirdas nedalyvavo žygiuose į Vokiečių ordino teritoriją (iki didelio žygio, surengto 1352 m.)⁹⁰ galbūt dėl to, jog buvo užimtas – reikėjo pasirūpinti santykiais su totoriais ir Maskva⁹¹. Algirdas nesikišo ir į Liubarto konfliktą su Lenkijos karaliumi Kazimieru III, kurio metu pagalbą broliui suteikė Kęstutis. Jis iki 1351 m. šiame fronte buvo aktyvesnis negu reguliuojant santykius su Vokiečių ordinu⁹². Konfliktas su Lenkija Pietvakarių Rusijoje atskleidė, jog didysis kunigaikštis kai kuriuose karo veiksmuose nedalyvavo. Tam įtakos galėjo turėti įtampa rytinėje valstybės dalyje. Dėl šios priežasties Algirdui teko pasitelkti į pagalbą brolius ir kitus dinastijos narius. Tuo metu aiškiai formavosi kelios kovos dėl įtakos sritys: Algirdas rūpinosi santykiais su Rytais, Kęstutis – su Ordinu, Liubartas – su Lenkija. Tačiau veikta ne atskirai – tarp jų matyti labai aiškūs saitai. Ko gero, geriausiai tai iliustruoja 1349–1352 m. karo su Lenkija eiga.

Algirdas, telkdamas karinį valstybės potencialą, daugiausia dėmesio sky-

---

⁸⁶ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 510–514.

⁸⁷ **Hermani de Wartberge**, *Chronicon Livoniae*, hrsg. E. Streblke // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 76.

⁸⁸ *Die chronik des Mathias von Neuenburg*, hrsg. G. Grandaur, Leipzig, 1899, s. 165.

⁸⁹ **Nikžentaitis A.**, *Įvadas* // **Kučinskas A.**, *Kęstutis*, Vilnius, 1988, p. VII.

⁹⁰ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 516–519.

⁹¹ **Puzyna J.**, *Koriat i Koriatowicze* // *Ateneum Wilenskie*, T. 7, Z. 3–4, Wilno, 1930, s. 427.

⁹² **Kučinskas A.**, *Kęstutis*, Vilnius, 1988, p. 100–105.

rė Rytų krypčiai. Tai laikytina natūraliu procesu, kadangi valstybės rytiniame pasienyje plytėjo jam tiesiogiai pavaldžios žemės. Ši Algirdo interesų kryptis išryškėjo dar Gedimino ir Jaunučio valdymo metais. Tačiau Algirdas nenusišalino nuo valstybės interesų, kuriuos gynė ir Vakaruose: aktyviai buvo bendradarbiaujama su broliais Kęstučiu ir Liubartu, abu buvo įtraukti į Rytų kampanijas. Tokiu būdu dinastija galėjo veikti kaip suderintas mechanizmas ir užtikrinti, kad valdžia ir karinės pajėgos tinkamai funkcionuotų.

Nuo pat pradžios Algirdo gebėjimas telkti dinastijos narius buvo akiavaizdus, ką iliustruoja ir XIV a. penktojo dešimtmečio žygiai į Naugardą. Šia kryptimi Algirdas veikė aktyviai. Metraštininkai atskirai net nenurodo Algirdo žygių motyvų, kas liudija šių veiksmų intensyvumą. 1346 m. žygio priešastimi laikomas Algirdo įžaidimas, į kurį buvo atsakyta Naugardo valsčių apiplėšimu. Algirdo surinktoje didelėje kariuomenėje buvo jo „broliai ir kunigaikščiai“⁹³. Tarp jų išskirtinai atrodo Kęstutis (minimas tik Nikono metraštyje)⁹⁴. Šia kryptimi Algirdas aktyviausiai veikė pirmaisiais savo valdymo metais. Iki 1348 m. Pskove ir toliau vadovavo jo sūnus Andrius ir Jurgis Vytautaitis (pastarasis per susidūrimą su vokiečiais žuvo prie Izborsko). Po to pskoviečiai atsisakė Andriaus, ir tai sukėlė konfliktą. Iš aprašymo metraštyje aiškėja, jog Algirdas tuo metu buvo žygyje, Naugarde, o grįždamas užpuolė Pskovą. Kitais metais į Pskovo žemes įsiveržė Polocko kunigaikštis Andrius Algirdaitis⁹⁵. Akivaizdu, kad Algirdas nuo pat valdymo pradžios rėmėsi artimiausiais giminaičiais, pirmiausia broliais ir sūnumis. Tačiau Algirdo aktyvumas Rusioje jau XIV a. šeštojo dešimtmečio pradžioje gerokai sumenko po 1352 m. susidūrimų su Maskvos pajėgomis prie Smolensko, nors šiuo atveju negalima pamiršti ir pralaimėjimo Strėvos mūšyje, besimezgančių dinastijos saitų su Rusios kunigaikščiais ir nesėkmingos Karijoto pasiuntinystės pas totorius⁹⁶. Rytuose Algirdas buvo pasyvus iki dešimtmečio vidurio.

1356 m. vėl prasidėjo kampanijos į Rusiją. Be pastangų įsitvirtinti Šiaurės Rusioje, pirmiausia Smolenske, pradėjo ryškėti Algirdo siekis plėsti įtaką ir pietų kryptimi. Nikono metraštyje rašoma, kad Algirdas kariavo Smolenske ir Brianske, tačiau smulkiai nerašoma, kaip vyko šie karo žygiai. Galima tik numanyti, jog Algirdui pavyko įsitvirtinti Brianske, nes šioje kunigaikštystėje iš Aukso ordos atvykusiam kunigaikščiui Vasilijui nepavyko sustiprinti savo pozicijų ir prieš

⁹³ *Новгородская первая летопись старшего и младшего извода*, М.–Л., 1950, с. 358–359.

⁹⁴ *Полное собрание русских летописей*, Т. 10: Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью. СПб, 1885 с. 217.

⁹⁵ *Полное собрание русских летописей*, Т. 5: Псковская 2-я и Софийская 1-я летописи, СПб, 1851, с. 14.

⁹⁶ *Полное собрание русских летописей*, Т. 7: Летопись по Воскресенскому списку, СПб, 1856, с. 215–216.

jį kilo maištas, po kurio šią kunigaikštystę pradėjo valdyti lietuviai⁹⁷. Briansko užvaldymas leido Algirdui tiesiogiai sustiprinti savo karinį potencialą. Veikiausiai iš karto ši kunigaikštystė buvo perduota valdyti sūnui Dimitrijui, nors jis kaip Briansko kunigaikštis pirmą kartą paminėtas tik 1371 m.⁹⁸, o 1372 m. dar buvo tituluojamas ir Drucko kunigaikščiu⁹⁹. Iki to laiko apie Dimitrijaus Algirdaičio aktyvumą žinių nėra, tačiau didelė tikimybė, kad jis dalyvavo Algirdo žygiuose.

Užėmus Brianską, Algirdo veiksmai Rusijoje pasidarė intensyvesni, nors apie jų mastą sunku ką nors tiksliau pasakyti. 1359 m. Algirdas toliau stiprino LDK pozicijas Rusijoje. Jis pats nužygiavo į Smolensko žemę ir užėmė Mstislavlį, be to, tais pačiais metais savo sūnų Andrių pasiuntė kariauti į Rževą, kuri šis ir paėmė. Tik kitais metais didysis kunigaikštis apsilankė Rževe¹⁰⁰. Algirdo aktyvi veikla, orientuota į pietus, subrandino atvirą konfliktą su Aukso orda. Viso to padarinys – Mėlynųjų Vandenų mūšis. Nors šaltiniai apie jį pateikia nedaug duomenų, aišku, jog pagal savo mastą ir organizacinius užmojus tai buvo vienas didžiausių Algirdo surengtų žygių. Metraštyje pateikiama tokia informacija: Algirdas nugalėjo totorius, vedamus Kutlubugo, Kačibėjaus ir Dimitrijaus, tačiau dėl to, jog jie buvo tiesioginiai Podolės valdovai, į šią žemę buvo pasiūsti Karijotaičiai, kurie ten ir įsitvirtino¹⁰¹. Karijotaičiai į Podolę atvyko Algirdui padedant (galbūt netiesiogiai), pasistatė joje pilis ir nustojo totoriams mokėti duokles¹⁰². Veikiausiai Karijotaičių žygis į Podolę buvo Algirdo žygio tąsa. Tai rodo jo mastas: Algirdas, patraukęs prieš totorius, ne tik pasitelkė brolių Karijotą su sūnumis, bet ir gerokai išplėtė visą kariuomenę. Karijotaičiai anksčiau veikė Voluinėje¹⁰³, taigi žygio metu galėjo būti pasitelkti ir šios žemės kariai. Kyla klausimas – ar jame dalyvavo Liubartas, kuris tuo metu valdė Voluinę? Jokiuose kituose Algirdo žygiuose jis nedalyvavo, nors buvo įtrauktas į Algirdo politiką, kas akivaizdžiausiai matyti analizuojant dinastijos diplomatiją. Su Mėlynųjų Vandenų mūšio padariniais siejamas ir Kijevo ku-

---

⁹⁷ *Полное собрание русских летописей*, Т. 10: Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью. СПб, 1885 с. 228.

⁹⁸ **Kuczyński S. M.**, *Ziemia czernihowsko-siewierskie pod rządami Litwy*, Warszawa, 1936, s. 149–151.

⁹⁹ **Tegowski J.**, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, s. 74.

¹⁰⁰ *Полное собрание русских летописей*, Т. 10: Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью. СПб, 1885 с. 231.

¹⁰¹ *Полное собрание русских летописей*, Т. 35: Летописи белорусско-литовские, М., 1980, с. 66.

¹⁰² *Полное собрание русских летописей*, Т.17. Западнорусские летописи. СПб, 1907, стб. 99–100.

¹⁰³ Płg.: **Paszkievicz H.**, *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*, Warszawa, 1925, s. 229.

nigaikščio pakeitimas, kai Algirdas „pasodino“ savo sūnų Vladimirą¹⁰⁴. Taigi žygyje neišvengiamai turėjo dalyvauti ir Algirdaičiai (kas visiškai natūralu). Negalima pamiršti ir sudėtingų LDK išvirtinimo procesų Černigovo ir Severenų žemėse, prasidėjusių po Mėlynųjų Vandenių mūšio, kai Algirdas atskirose kunigaikštystėse įkurdino savo sūnus¹⁰⁵. Galiausiai taip pat galima prisiminti ir A. Kučinsko spėjimą, jog veikiausiai šiame žygyje dalyvavęs ir Kęstutis, kurio pozicija prie Kauno, aprašoma Vygando Marburgiečio kronikoje, atrodo išties keista ir nelabai atitinkanti tikrovę¹⁰⁶. Tai leidžia suvokti, kokiu mastu galėjo būti organizuojamos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pajėgos vadovaujant didžiajam kunigaikščiui, kaip buvo telkiami dinastijos nariai.

Pasitikint A. Kučinsko spėjimu, jog būtent Mėlynųjų Vandenių žygio metu kryžiuočiai pirmąkart šturmavo Kauną, galima susidaryti vaizdą, kaip buvo telkiamas valstybės karinis potencialas. Net ir rengiant didelį žygį pasienio gynybos organizavimas buvo itin svarbus. Naujai piliai ginti buvo palikta didelė įgula, vadovaujama Kęstučio sūnaus Vaidoto¹⁰⁷. Užtrukus apsiausčiai, prie Kauno su savo būriais atsirado dar du „karaliai“. Jeigu atmestume prielaidą¹⁰⁸, jog tai buvo Algirdas ir Kęstutis (pasak A. Kučinsko, taip ir reikėtų padaryti), galima būtų spėti iš titulų, jog šiai apgultai piliai padėti atžygiavo taip pat dinastijai priklausantys kunigaikščiai, turbūt su įgulomis laukę kitose pasienio pilyse. Tai, jog reali pagalba nebuvo suteikta, tik dar kartą patvirtina, kad disponuojama karinė jėga nebuvo didelė ir jos nebūtų užtekę atviram mūšiui laimėti. Galiausiai ir pati kariuomenės, kurią sudarė bajorai ir „smerdai“ („smyrdens“), kokybė buvo labai abejotina¹⁰⁹. Čia reikėtų atkreipti dėmesį ir į Vygando Marburgiečio kronikos specifiką. Galbūt jos tikslumas nukentėjo ir rengiant vertimą? Gal originale nurodoma, kad ten buvo Kęstučio ir Algirdo sūnūs, o ne jie patys? Tai taip pat šį tą paaiškintų.

Dėl sustiprėjusių pozicijų Algirdas tapo akivaizdžiu dinastijos lyderiu. Jis galėjo aktyviai veikti Rytuose ne tik tiesiogiai, nes daugėjant galimybių į šį pro-

¹⁰⁴ *Полное собрание русских летописей*, Т. 2: Ипатьевская летопись, СПб, 1843, с. 350 (žinutė iš Gustino metraščio, kurio tekstas buvo įdėtas į šį tomą kaip priedas).

¹⁰⁵ **Kuczyński S. M.**, *Ziemia czernihowska – siewierskie pod rządami Litwy*, Warszawa, 1936, s. 149–194.

¹⁰⁶ **Kučinskas A.**, *Kęstutis*, Vilnius, 1988, p. 70–73.

¹⁰⁷ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. **T. Hirsch** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 537.

¹⁰⁸ **Hermani de Wartberge**, *Chronicon Livoniae*, hrsg. **E. Streblke** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 81.

¹⁰⁹ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. **T. Hirsch** // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 533.

cesą buvo įtraukiami ir kiti dinastijos nariai, visų pirma sūnūs. Tiesa, Andrius Algirdaitis kariauti pradėjo anksti ir iki pat Algirdo mirties buvo aktyvus. Vis dėlto Algirdas galėjo remtis ir kitais sūnumis, pirmiausia Dimitrijumi ir Vladimiru, kitais dinastijos nariais. Tai geriausiai atsiskleidė 1368–1372 m. konflikto su Maskva metu. 1368 m. Andrius Algirdaitis surengė savarankišką žygį¹¹⁰, o vėliau veikiausiai dalyvavo ir tėvo vadovaujama žygyje į Maskvą kartu su Kęstučiu ir jo sūnumi Vytautu bei visais Algirdo sūnumis. Metraštyje taip pat pabrėžiama, jog šiame žygyje dalyvavo ir „visi Lietuvos kunigaikščiai“¹¹¹, išskiriant Tverės kunigaikštį Michailą ir Smolensko pajėgas¹¹². Ne mažesnio masto buvo ir kiti du Algirdo žygiai į Maskvą, surengti 1370¹¹³ ir 1372 metais¹¹⁴. Tačiau Algirdo kare su Maskva dinastijos pozicija labiausiai išsiskyrė 1371 m., kai Tverės kunigaikščiui Michailui buvo suteikta parama. Algirdas pats šiame žygyje nedalyvavo, Lietuvos pajėgoms vadovavo Kęstutis, su kuriuo buvo sūnus Vytautas, Andrius ir Dimitrijus Algirdaičiai¹¹⁵. Būtent jie suteikė pagalbą Michailui. Šis pavyzdys aiškiai rodo, jog Algirdas, organizuodamas karo veiksmus, nebūtinai pats turėjo juose dalyvauti, o galėjo tam panaudoti kitus dinastijos narius, pirmiausia brolius ir sūnus. Mažai tikėtina, kad Kęstutis tokiam žygyje būtų dalyvavęs savo iniciatyva ir be Algirdo žinios.

Vargu ar teiginys, kad Algirdas buvo pavedęs Liubartui vadovauti kovoms su Voluine, yra visiškai teisingas. Šiuo atveju tikėtina prielaida, kad būtent Liubartas, kurio valdos buvo Lenkijos kaimynystėje, pirmasis turėjo reaguoti į Lenkijos karines kampanijas ir telkti pajėgas joms atremti, todėl aktyviai dalyvavo karo veiksmuose. Reikėtų pasakyti, jog Liubartas gana pasyviai dalyvavo karo žygiuose kitomis kryptimis. Pagrindinis jo rūpestis buvo išsaugoti savo pozicijas Voluinėje, dėl kurios nuolat vyko konfliktai su Lenkija.

1349 m. Lenkijos karalius Kazimieras su didele kariuomene užpuolė Rusią. Liubartas patyrė pralaimėjimą, o 1350 m. Lietuvos ir Rusios kunigaikščiai puolė Lenkiją¹¹⁶. Kas tie Lietuvos ir Rusios kunigaikščiai, neaišku, tačiau tur-

¹¹⁰ *Полное собрание русских летописей*, Т.18: Летопись Симеоновская, СПб, 1913, с. 107.

¹¹¹ *Полное собрание русских летописей*, Т.15: Летописный сборник, именуемый Тверской летописью, СПб, 1863, стб. 429.

¹¹² *Полное собрание русских летописей*, Т.23: Ермолинская летопись. СПб, 1910, с. 115.

¹¹³ *Полное собрание русских летописей*, Т.25. Московский летописный свод конца XV века, М.-Л., 1949, с. 186.

¹¹⁴ *Полное собрание русских летописей*, Т.4: Новгородская 4-я и Псковская 1-я летописи. СПб, 1848, с. 69.

¹¹⁵ *Полное собрание русских летописей*, Т.16: Летописный сборник, именуемый летописью Авраамки, СПб, 1889, стб. 95.

¹¹⁶ *Joannis de Czarnkow, Chronicon Polonorum*, opr. J. Szlachtowski // *Monumenta Poloniae historica*. Pomniki dziejowe Polski, T. 2, Lwów, 1872 s. 629–630.

būt ne tik Kęstutis ir Liubartas, bet ir kiti dinastijos nariai. 1351 m. Kęstutis ir toliau aktyviai kovojo su Lenkija¹¹⁷. Dėsninga ir tai, kad būtent čia aktyviai pradėjo reikštis Narimanto sūnus Jurgis, kuris 1351 m. gynė Belzo pilį¹¹⁸. Vis dėlto dinastijos integracija į karo procesus geriausiai atsiskleidė 1352 m.¹¹⁹ Kazimiero III ir Gediminaičių sutartyje. Ją sudarant dalyvavo Jaunutis, Kęstutis, Liubartas, Jurgis Narimantaitis ir Jurgis Karijotaitis¹²⁰. Tikėtina, jog tai aktyviausi karo dalyviai. Dėl Kęstučio, Liubarto ir Jurgio Narimantaičio nėra abejonių. Reikia pridurti, jog vėlesniais metais Voluinėje aktyviai veikė ir Jurgis Karijotaitis, taigi, kad jis dalyvavo šiame kare, taip pat tikėtina. Jaunučio dalyvavimas sudarant sutartį su Kazimieru iš dalies paaiškintų, ką reiškia lietuvių ir Rusios kunigaikščiai, minimi Janko iš Čarnkovo kronikoje. Sunkiai paaiškinama, kokia šiame kare buvo Algirdo, Karijoto ir Patriko (jeigu čia turimas omenyje Gardino kunigaikštis, kuris nebuvo dinastijos narys)¹²¹ pozicija, tačiau dalyvavusieji garantavo ir jų bei jų vaikų vardu, kad sutarties bus laikomasi¹²². Veikiausiai šie kunigaikščiai taip pat epizodiškai dalyvavo karo veiksmuose, bet sudarant sutartį negalėjo atvykti. Vis dėlto Algirdas negalėjo palikti Voluinės vien Liubarto žinioje, todėl bent jau paskutiniais metais ten veikė ir jo sūnus Teodoras, kuris valdė Ratno kunigaikštystę (1377 m. Hermanas Vartbergė mini „Koddere, filius Algerden“, kuris kartu su Algirdo broliu Liubartu pasidavė Vengrijos karaliui Liudvikui)¹²³.

Panaši situacija buvo ir kovų su Vokiečių ordinu fronte. Nors dažniausiai Kęstutis turėjo rengti žygius vienas, neretai buvo pasitelkiamos platesnės pajėgos, dalyvaujant ir didžiajam kunigaikščiui Algirdui, taip pat kitiems dinastijos nariams. Jau pirmasis didelis žygis į Prūsiją po Strėvos mūšio 1352 m. rodo, kad dinastijos ištekliai buvo plačiai naudojami. Vygandas Marburgietis sako, kad vadovavo lietuvių karaliai, veikiausiai turėdamas omenyje Algirdą ir Kęstutį, kadangi jie abu dalyvavo žygyje. Tačiau mažai tikėtina, jog tik šie

¹¹⁷ *Spominki Sochaczewskie*, oprac. A. Bielowski // Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski, T. 3, Lwów, 1878 s. 120.

¹¹⁸ Prochaska A., *Od Mendoga do Jagielly* // Litwa i Ruś : miesięcznik ilustrowany poświęcony kulturze, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstwu, T.4, z.1, Wilno, 1912, s. 44.

¹¹⁹ Paszkiewicz H., *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*, Warszawa, 1925, s. 160.

¹²⁰ *Акты, относящиеся к истории Западной России*, T. 1: 1340–1506 гг., Санктпетербургъ, 1846, с. 1–2.

¹²¹ Pakštalis A., *Trakų vaivadijos genezė* // Darbai ir dienos, T. 44, Kaunas, 2005, p. 51–52.

¹²² *Акты, относящиеся к истории Западной России*, T. 1: 1340–1506 гг., Санктпетербургъ, 1846, с. 1–2.

¹²³ Hermanni de Wartberge, *Chronicon Livoniae*, hrsg. E. Streblke // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 115.

du Gediminaičiai žygiavo į Prūsiją, o ir šaltiniai neleidžia to teigti. Visų pirma įsiveržusi kariuomenė buvo padalyta mažiausiai į 5 dalis. Dviem iš jų vadovavo Kęstutis ir Algirdas, vėliau visos dalys turėjo susijungti. Vygandas Marburgietis taip pat nurodo, jog žygyje dalyvavo ir „Smolensko karalius“, kuris vadovavo mažiausiai 500 vyrų būriui ir turėjo prisijungti prie Algirdo Labguvoje. Dar labiau padidindamas aprašymo prieštaravimus, kronikininkas tikslina, kad šis „karalius“ buvo Kęstučio brolio sūnus¹²⁴. Galima tik numanyti, jog tai ne vienas iš Algirdaičių, nes jis būtų susijęs su pačiu Algirdu, kuris dalyvavo žygyje. Abejotina ir tai, jog tai galėjęs būti Kęstučio sūnus Patrikas (viena iš nuomonių istoriografijoje) ar Smolensko kunigaikštis Ivanas Aleksandrovičius¹²⁵. Galiausiai pats Smolensko įvardijimas tampa problema, nes kronikoje nurodoma „rex de Smalenz“¹²⁶. Todėl labiau tikėtina, kad čia bus įsivėlusį klaidą ir aprašyme minimas ne Smolensko, o kokios nors kitos vietovės kunigaikštis, kilęs iš Gediminaičių dinastijos (galbūt valdęs Slonimą ar Svisločę), nors Janas Dlugošas taip pat kalba apie Smolenską¹²⁷. Vygandas Marburgietis mini ir vėlesnius Algirdo ir Kęstučio bendrus žygius į Prūsiją – 1361, 1365, 1370 ir 1376 metų¹²⁸, nors abejotina, ar pirmajame žygyje Algirdas dalyvavo¹²⁹. Veikiausiai ir čia neišvengta klaidos, juolab jog nurodytas per mažas karių skaičius (500 vyrų), kad būtų galima kalbėti apie didesnę žygį, kokiuose paprastai dalyvavo didysis kunigaikštis, o Algirdas tarp kunigaikščių minimas paskutinis¹³⁰. Tiesa, J. Dlugošas hierarchiją pataiso, tačiau pats įvykių aprašymas lieka toks pat¹³¹. Šio žygio metu Kęstutis pateko į nelaisvę. Kronikoje aprašomas Patriko pabėgimas, tačiau neužsimenama apie Algirdo veiksmus. Visa tai verčia manyti, jog Algirdas išties nedalyvavo paskutiniame žygyje. Išskirtiniu laikytinas ir 1365 m. žygis, kuriame dalyvavo Algirdas, Kęstutis, Patrikas ir Aleksandras.

¹²⁴ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 516–519.

¹²⁵ **Trimonienė R., Gudmantas K., Paaiškinimai** // *Vygandas Marburgietis, Naujoji Prūsijos kronika*, Vilnius, 1998, p. 278.

¹²⁶ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 518.

¹²⁷ *Joannis Dlugossii Senioris Canonici Cracoviensis, Opera omnia. Historiae Polonicae libri XII, T. 3*, Krakow, 1876, s. 247.

¹²⁸ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 527; 549; 563; 567.

¹²⁹ **Kučinskas A., Kęstutis**, Vilnius, 1988, p. 63.

¹³⁰ *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 527–528.

¹³¹ *Joannis Dlugossii Senioris Canonici Cracoviensis, Opera omnia. Historiae Polonicae libri XII, T. 3*, Krakow, 1876, s. 285–286.

Tais metais Kęstutis dalyvavo dviejuose žygiuose į Prūsiją: pirmasis buvo nedidelis, o vėlesnis, akivaizdžiai geriau parengtas, surengtas konkrečiam tikslui pasiekti¹³². Minimasis šio žygio dalyvis kunigaikštis Aleksandras veikiausiai buvo Karijoto sūnus¹³³, kuris jame galėjo dalyvauti kaip Naugarduko kunigaikštis, nes Karijotas mirė maždaug 1365 m.¹³⁴ Tiesa, negalima pamišti, kad tuo metu tarp Gediminaičių galėjo būti dar vienas Aleksandras – Narimanto sūnus, minimas XIV a. ketvirtajame, o gal ir penktajame dešimtmetyje kaip veikiantis Didžiajame Naugarde¹³⁵ (jo likimas nežinomas). Janas Tengovskis (Tęgowski) tokia galimybe abejoja, tačiau taip pat pamini kaip galimą variantą¹³⁶.

Algirdas ir Kęstutis nuosekliai bendradarbiavo ir Livonijoje. Galbūt reikėtų pridurti, jog dažniau čia iniciatyvos imdavosi pats Algirdas. Tik paskutiniame dešimtmetyje Algirdas Livonijai pradėjo skirti palyginti mažiau dėmesio ir iniciatyvą perėmė Kęstutis. Tai veikiausiai sietina su Livonijos interesais, kurie buvo nukreipti ne tik į Lietuvą, bet ir į Rusiją¹³⁷. Hermano Vartbergės kronikoje pirmaisiais Algirdo valdymo dešimtmečiais lietuvių žygių į Livoniją vadai dažniausiai įvardijami kaip „karalius“, taigi kariuomenės vadai ir jos organizatoriai šaltiniuose lieka anonimiški. Tačiau kad Algirdas dalyvavo šiuose žygiuose kartu su Kęstučiu – akivaizdu.

1345 m. Algirdas, kaip sutariama istoriografijoje, įsiveržė į Žiemgalą. Nurodoma tik tai, kad karalius surinko didelę kariuomenę¹³⁸. Turint omenyje Algirdo ir Kęstučio bendradarbiavimą, veikiausiai žygyje turėjo dalyvauti ir pastarasis, nors negalima atmesti ir kitų brolių dalyvavimo galimybių. Bartolomėjaus Hionekės kronikoje aprašant šį žygį daug dėmesio skiriama ir Rusijos pajėgoms (nurodoma, kad dalyvavo 2000 karių),¹³⁹ kas rodo, jog kariuomenė tikrai buvo gausi ir nevienalytė. 1360 m. lietuviams įsiveržus į Livoniją, ji buvo padalyta į dvi dalis¹⁴⁰. Tokios analogijos matomos Algirdo ir Kęstučio

¹³² *Die Chronik Wigands von Marburg*, hrsg. T. Hirsch // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 549.

¹³³ **Batūra R.**, *Lietuva tautų kovoje prieš Aukso Ordą: Nuo Batu antplūdžio iki mūšio prie Mėlynųjų Vandenų*, Vilnius, 1975, p. 266–267.

¹³⁴ **Tęgowski J.**, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, s. 164–167.

¹³⁵ *Новгородская первая летопись старшего и младшего извода*, М.–Л., 1950, с. 362.

¹³⁶ **Tęgowski J.**, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław, 1999, s. 28.

¹³⁷ **Varakauskas R.**, *Lietuvos ir Livonijos santykiai XIII–XVI a.*, Vilnius, 1982, p. 255–269.

¹³⁸ **Hermani de Wartberge**, *Chronicon Livoniae*, hrsg. E. Streblke // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 72.

¹³⁹ *Die jüngere livländische reimchronik des Bartholomäus Hoeneke, 1315-1348*, Leipzig, 1872, p. 31.

¹⁴⁰ **Hermani de Wartberge**, *Chronicon Livoniae*, hrsg. E. Streblke // *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der preussischen*, Bd. 2, Leipzig, 1863, s. 80.

žygiuose į Prūsiją. Šiuo atveju lyginimas suteikia gana daug informacijos.

Kęstučio karinis potencialas Livonijoje pradėjo ryškėti tik XIV a. aštuntajame dešimtmetyje, kai Algirdas pats nebedalyvavo šiame regione rengiamuose žygiuose. Tačiau Kęstutis nebuvo vienas, čia dažnai reikėsi ir Algirdaičiai. 1373 m. Skirgaila, o 1374 ir 1375 m. Andrius Algirdaitis puolė Daugpilį¹⁴¹. Tuo pat metu šiose kovose pradeda ryškėti ir Kęstučio figūra: 1375 m. jis su trimis Algirdo sūnumis, Smolensko „karaliumi“ ir Polocko kunigaikščiu Andriumi Algirdaičiu įsiveržė į Livoniją, 1376 m. puolė Mintajaus ir Dobelės pilis, panašiu metu Andrius Algirdaitis siaubė Rositės pilies apylinkes, nors neatrodo, jog šie žygiai buvo suderinti, nes Andrius į Livoniją įsiveržė veikiausiai Kęstučiui iš jos jau pasitraukus¹⁴².

Vis dėlto Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pradėta konstruoti hierarchinė valdymo ir karo veiksmų organizavimo sistema Gedimino valdymo laikotarpiu suiro dėl po Algirdo mirties elito sluoksniuose atsiradusios įtampos. Pirmiausia minėtini Algirdo sūnų ir galimų paveldėtojų nesutarimai, pradedant Jogailos ir Andriaus konfliktu. Patraukęs į savo pusę brolius (Algirdo ir Marijos Vitebskietės sūnus) ir tolimesnius giminaičius, Andrius Algirdaitis susilpnino Jogailos karinį potencialą¹⁴³. Antras didelis dinastijos vidaus konfliktas išsiviešėjo tarp Jogailos ir Kęstučio. Galima prisiminti, jog jis kilo būtent dėl susitarimų su Vokiečių ordinu ir karinio LDK potencialo persikirstymo¹⁴⁴.

APIBENDRINAMOSIOS PASTABOS

Apibendrinant nagrinėtą medžiagą vietoj išvadų vertėtų pateikti keletą pastabų. Stokojant atitinkamų šaltinių į klausimus dėl XIII–XIV a. sandūroje Gedimino giminės ir ankstyvųjų jos kartų (įskaitant ir Gedimino kartą) dalyvavimo rengiant karo veiksmus sunku išsamiai atsakyti. Galima tik pažymėti, kad šiuo laikotarpiu stengtasi pasikliauti artimiausiais giminaičiais, tačiau karo veiksmai dar nebuvo tapę aiškia valstybės interesų gynimo forma. Dinastijos narių veikla vis dar primena XIII a. laikotarpio veiksmus, kai buvo remiamasi asmeniniais interesais ir kariaunomis. Gedimino valdymo metu padėtis pradėjo keistis: dinastijos atstovai buvo įtraukiami į karo veiksmų organizavimą, ir šios prievolės susipynė su administracinėmis jų funkci-

---

¹⁴¹ *Ten pat.*, p. 103–104.

¹⁴² *Ten pat.*, p. 104–106.

¹⁴³ **Batūra R.**, *Lietuvos karo vadai ir kariai 1380 m. Kulikovo mūšyje* // Karo archyvas, T. 19, Vilnius, 2004, p. 84–147.

¹⁴⁴ *Kodex dyplomatyczny Litwy. Wydany z rękopismów w archiwum tajnem w królewcu zachowanych*, wyd. **E. Raczynski**, Wrocław, 1845, s. 53–56.

jomis. Tai leidžia išskirti keletą LDK sričių, kurios buvo valdomos vadovaujantis hierarchiniais dinastijos principais. Didžiojo kunigaikščio galią šiuo laikotarpiu pirmiausia liudija jo sutelktos didžiausios karinės pajėgos. Jas papildydavo kiti dinastijos nariai savo kunigaikštysčių pavaldiniais. Karinė galia didžiajam kunigaikščiui užtikrino dinastijos lyderio poziciją. Tačiau ši sistema veikė tik tam tikrą laiką – iki Gedimino sūnų mirties. Mirus Algirdui, dinastijos hierarchiniai principai jau buvo pažeisti, o Jogaila nebegalėjo disponuoti visu kariniu potencialu taip, kaip Algirdas. Todėl karinio potencialo organizavimo principai turėjo keistis. Vis dėlto administracinės ir karinės funkcijos liko neatskirtos ilgiau nei išsilaikė susiformavusios karinės sritys.

Įteikta 2010 m. balandžio 7 d.

SUMMARY

THE ROLE OF GEDIMINAS DYNASTY IN ORGANIZING MILITARY ACTIONS WITHIN THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA IN THE 14TH CENTURY

Vytis Jankauskas, *Vytautas Magnus University*

Seeking to better describe the development of the Grand Duchy of Lithuania from the end of the 13th century to the 15th century, it is very important to pay a proper attention to the dynasty, its functioning and hierarchical relations inherent in it. This problem is complex and multifaceted since sources of the period under discussion provide only hints or allusions and indirect data. Because of that, the attempt to find out what the relations of the dynasty members within the structure were, are still more complicated. In this study attempts will be made to evaluate the role of the dynasty as a structure in organizing military actions from the end of the 13th century to the 15th century.

Analyzing the role of the Gediminas dynasty in organizing military actions, this article makes use of different-nature sources, but primarily of the narrations of the discussed period about the then military actions. Other sources covering international relations are also used as supplementary information where it is possible.

Generalizing the above presented material, it is necessary to make several remarks: at the turn of the 13th – 14th centuries, the aspect of the organization of military actions by Gediminas family and its former generations in the light of the dynasty is complex to resolve because of the lack of sources. It should only be pointed out that during this period, every attempt was made to approach closest relatives, yet military actions hardly manifested themselves as a form of defending state interests; therefore, actions of the dynasty members still reminded of the 13th century actions of militants where the emphasis was on personal interests and militancy. During the ruling of Gediminas, the situation started to change and the dynastic aspect of the organization of military actions substantially intertwined with the adminis-

trative functions of the dynasty thus permitting to single out several areas of the Grand Lithuanian Duchy which were organized under the principles of a hierarchical dynasty. During this period, the power of the Grand Duke was primarily manifested by consolidating huge military forces augmented by other dynasty members from their duchies. The military power guaranteed the Grand Duke the position of the leader in the dynasty. However, this system functioned for only a definite period of time, until the sons of Gediminas passed away. As early as after the demise of Algirdas, the hierarchical principles of the dynasty were violated, so that Jogaila, in contrast to Algirdas, could not have this military potential at his complete disposal. Consequently, military potential organization principles had to be rearranged. In spite of that, the intertwining of administrative and military functions survived longer than the formed military areas.